

Onverklaarde klachten: een houdbaar concept?

Guus Eeckhout

Polikliniek Onverklaarde Klachten
Afdeling Ziekenhuispsychiatrie VUmc

Netwerk OLK (NOLK)

Conceptrichtlijn 2009:
Somatisch Onvoldoende
verklaarde Lichamelijke
Klachten (SOLK)

> een bekende somatische
aandoening kan de klachten
niet (voldoende) verklaren

ELSEVIER

Journal of Psychosomatic Research 68 (2010) 5–8

Journal of
Psychosomatic
Research

Is there a better term than “Medically unexplained symptoms”?

Introduction

The European Association of Consultation Liaison Psychiatry and Psychosomatics (EACLPP) is preparing a

tioners and others to describe the bodily complaints of their patients when the aetiology is unclear. The term implies that the complaints cannot be fully explained by structural bodily pathology. Used in this way, the term

Concept DSM-V

“Complex somatic symptom disorder”

- vervangt somatisatiestoornis, hypochondrie en ongedifferentieerde somatoforme stoornis
- uitgesproken preoccupatie met één of meer chronische somatische symptomen
- criterium “somatisch onverklaard” is losgelaten

“Somatisch onverklaard”: implicaties

- vertegenwoordigt slechts één aspect van de problematiek: het belang van uitsluiten van een bekende lichamelijke aandoening
- definieert de klachten door wat ze *niet* zijn
- onderhoudt dualisme
- negeert de mogelijkheid van een somatische verklaring die niet op een lichamelijke aandoening berust

Enkele psychosociale factoren in relatie tot onverklaarde klachten

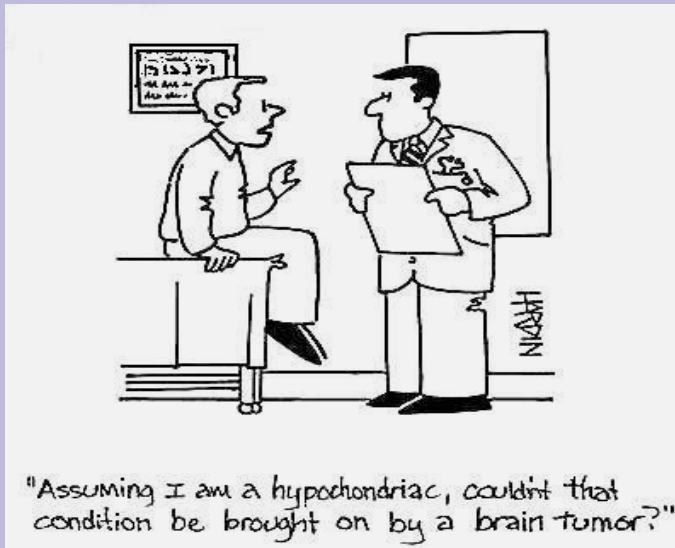
- stressoren in de vroege jeugd
- persoonlijkheidskenmerken
- actuele psychosociale stress
- emotionele ontregeling
 - angst / depressie
- cognitieve factoren
 - selectieve aandacht voor de klachten
 - catastroferen
 - dysfunctionele opvattingen over de klachten
- sociale interacties

Somatisch onverklaard?

- actuele lichamelijke stressoren, spierspanning, conditieverlies, onregelde slaap
- elementaire biologische processen lijken een aanzienlijke rol te spelen in ontstaan en voortduren van “somatisch onverklaarde” klachten

Biologische processen in onverklaarde klachten: een belangrijke rol voor de hersenen

pijnverwerking

stress-systeem

immuunsysteem

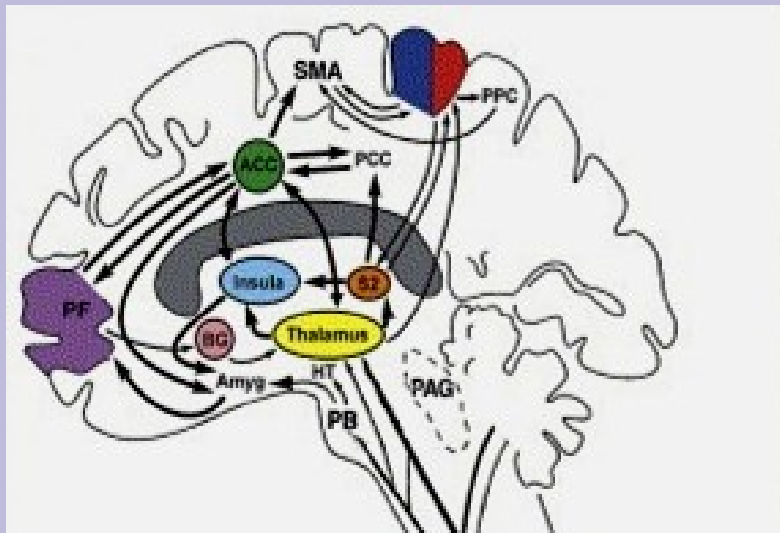
Pijnverwerking

klassieke opvatting

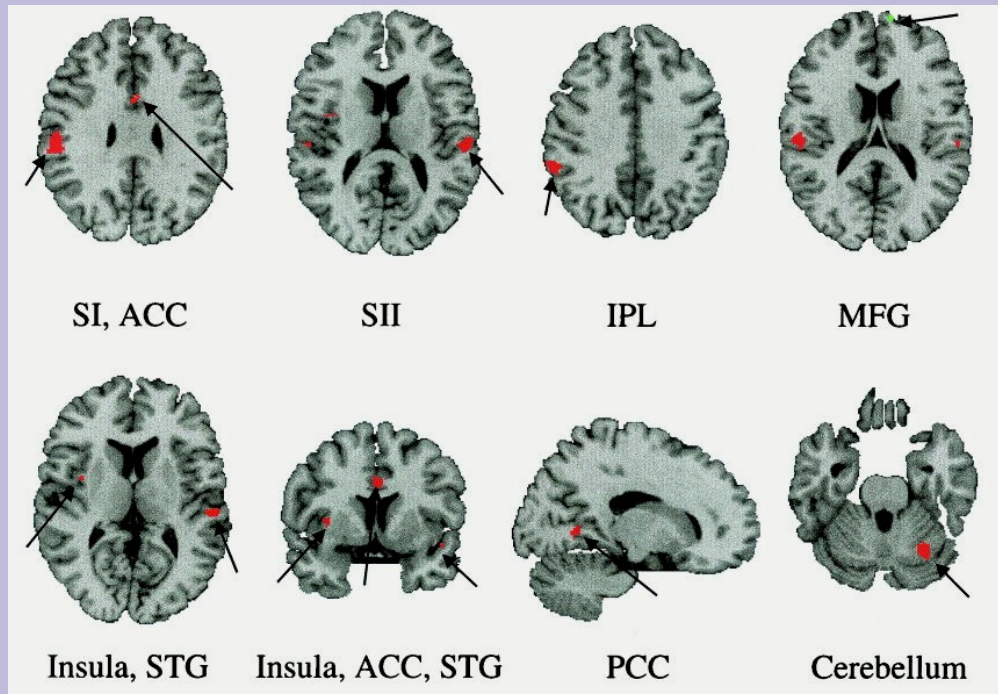
- pijn **zonder** voldoende perifere pijnprikkel?
- hangt samen met complexe processen van pijnverwerking in de hersenen
- **centrale sensitisatie**

Het pijnnetwerk in de hersenen

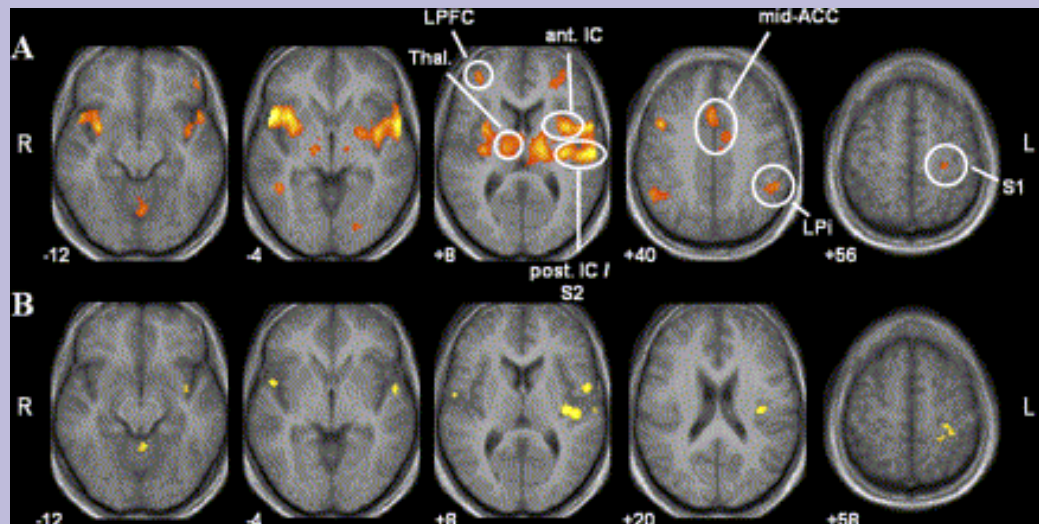
- belangrijke rol voor hersengebieden betrokken bij emotionele en cognitieve functies
- kan op allerlei niveaus de doorgifte van pijnprikkels moduleren
- pijnbeleving hangt samen met activiteit in het gehele netwerk

Functionele neuro-imaging van pijnverwerking: fibromyalgie

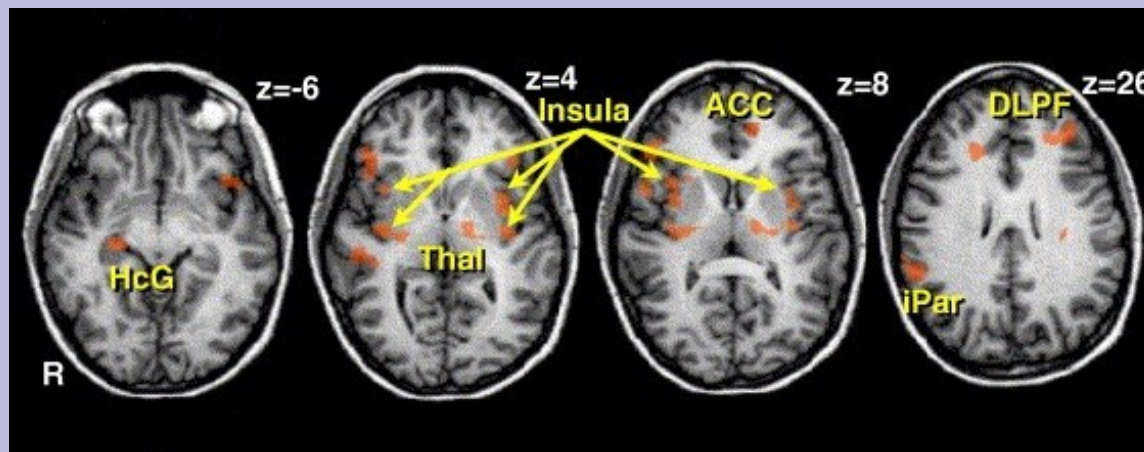
Bij fibromyalgie
significante
hyperactivatie van
meerdere regio's van
het pijnnetwerk.

Functionele neuro-imaging van pijnverwerking: selectieve aandacht

Selectieve aandacht voor pijnprikkels gaat gepaard met verhoogde activiteit in vrijwel het gehele pijnnetwerk.

Functionele neuro-imaging van pijnverwerking: catastroferen

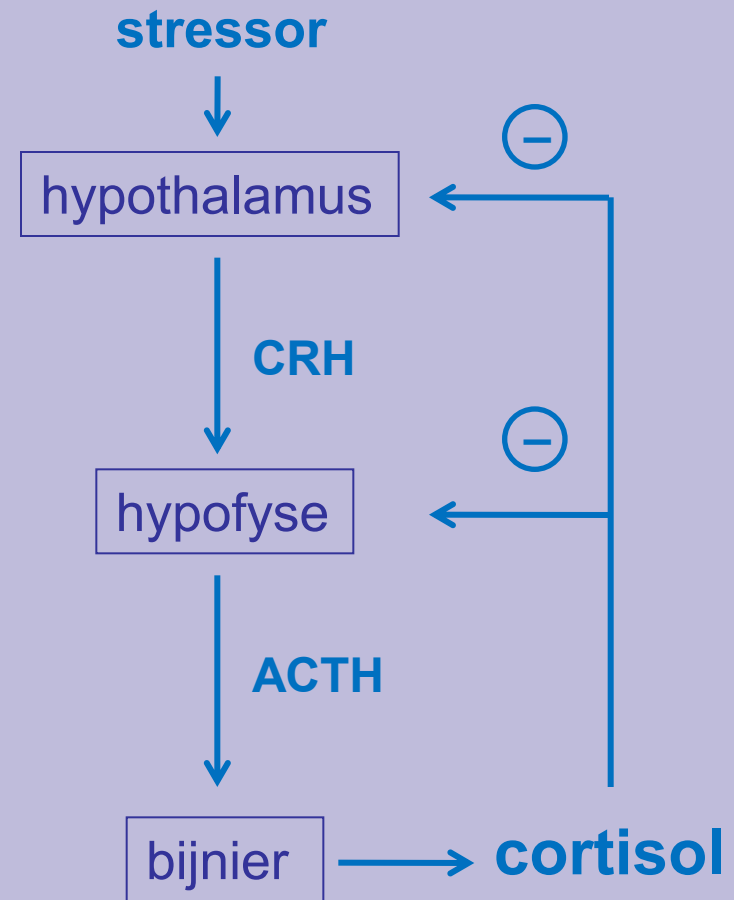
Catastroferen gaat met name gepaard met verhoogde activiteit in delen van het pijnnetwerk die betrokken zijn bij aandacht, anticipatie en emotionele aspecten van pijn.

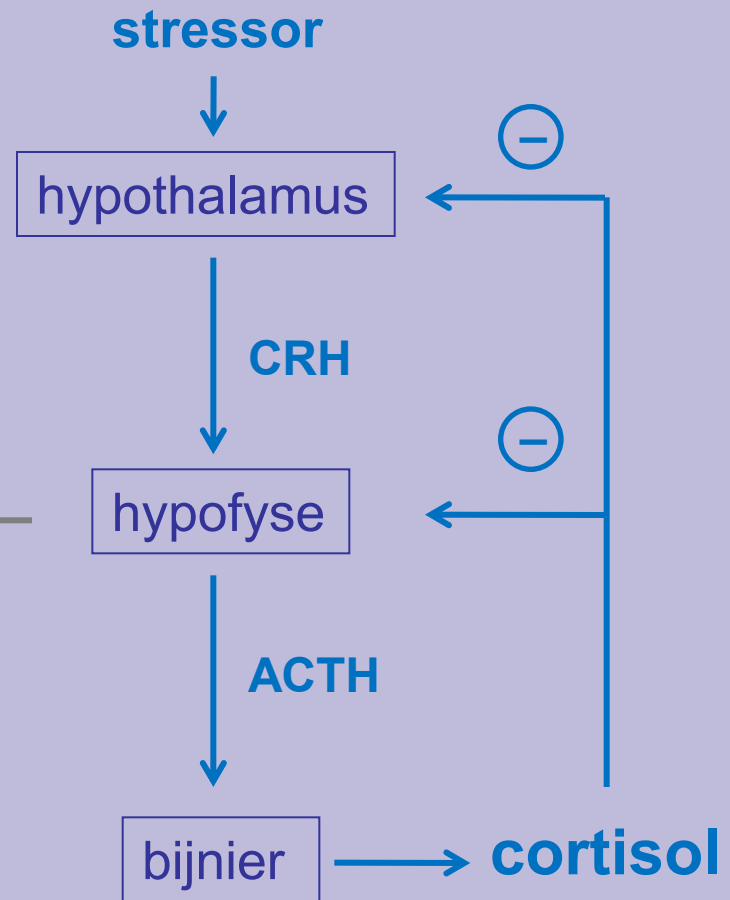
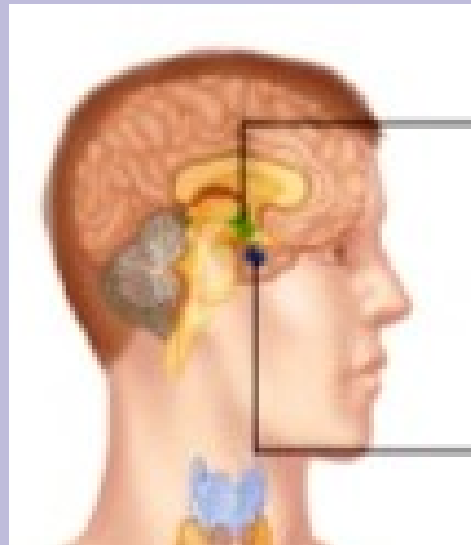
Het stress-systeem en de HPA-as

Stressrespons:

een biologisch proces van continue aanpassing van lichaamsfuncties en gedrag in reactie op lichamelijke en psychische stressoren

Het stress-systeem en de HPA-as

De HPA-as bij onverklaarde klachten

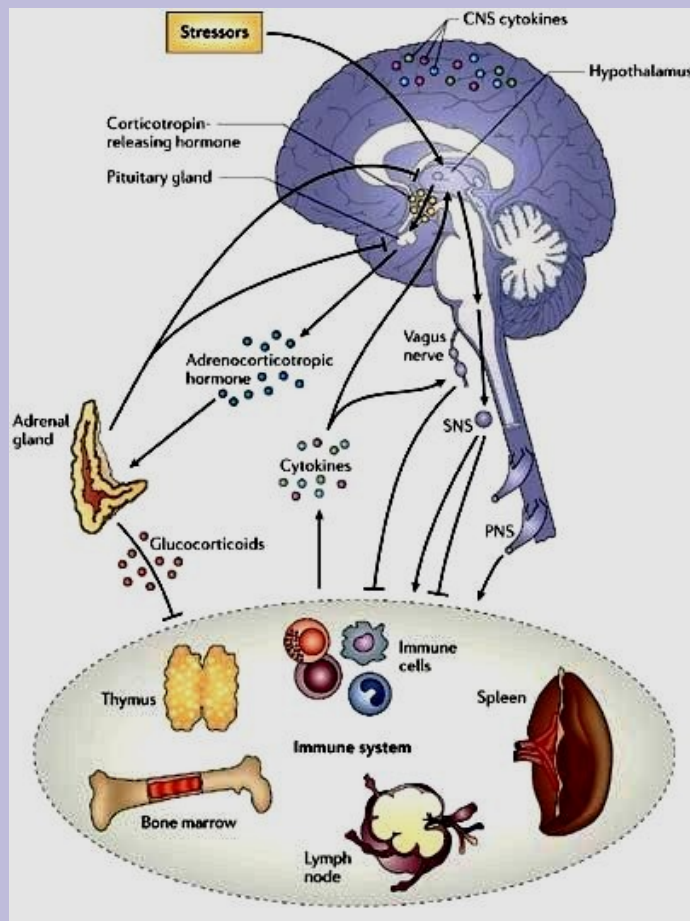
- wisselende bevindingen maar meest consistent:
 - hypocortisolisme
 - afgevlakte ACTH-respons op stress
 - versterkte negatieve feedback
- hypothese: uitputting van de stressrespons door langdurige lichamelijke en/of psychische overbelasting
- vraag: primair of secundair?
- NB. verband met disfunctie van de HPA-as bij vroege traumatisering?

Het immuunsysteem bij onverklaarde klachten

- steeds meer bewijs voor intensieve communicatie tussen hersenen en immuunsysteem
- belangrijke rol voor cytokines: immunologische boodschapperstoffen
- onverklaarde klachten gaan in veel onderzoek gepaard met verhoogde activiteit van het immuunsysteem, en met name van bepaalde cytokines
 - > activering van het cytokinesysteem in de hersenen
 - > scala van lichamelijke klachten: de “sickness response”

Interactie van zenuwstelsel, stress- en immuunsysteem

Aanhoudende stressoren hebben effecten op onder andere de HPA-as, leidend tot activatie van het immuunsysteem en vervolgens het cytokinesysteem in de hersenen.

De “sickness response”

moeheid

malaise

ontregelde slaap

terugtrekgedrag

cognitieve klachten

verhoogde pijngevoeligheid

NB. cytokinesysteem in de hersenen kwetsbaarder door stressoren in de vroege jeugd?

Conclusie

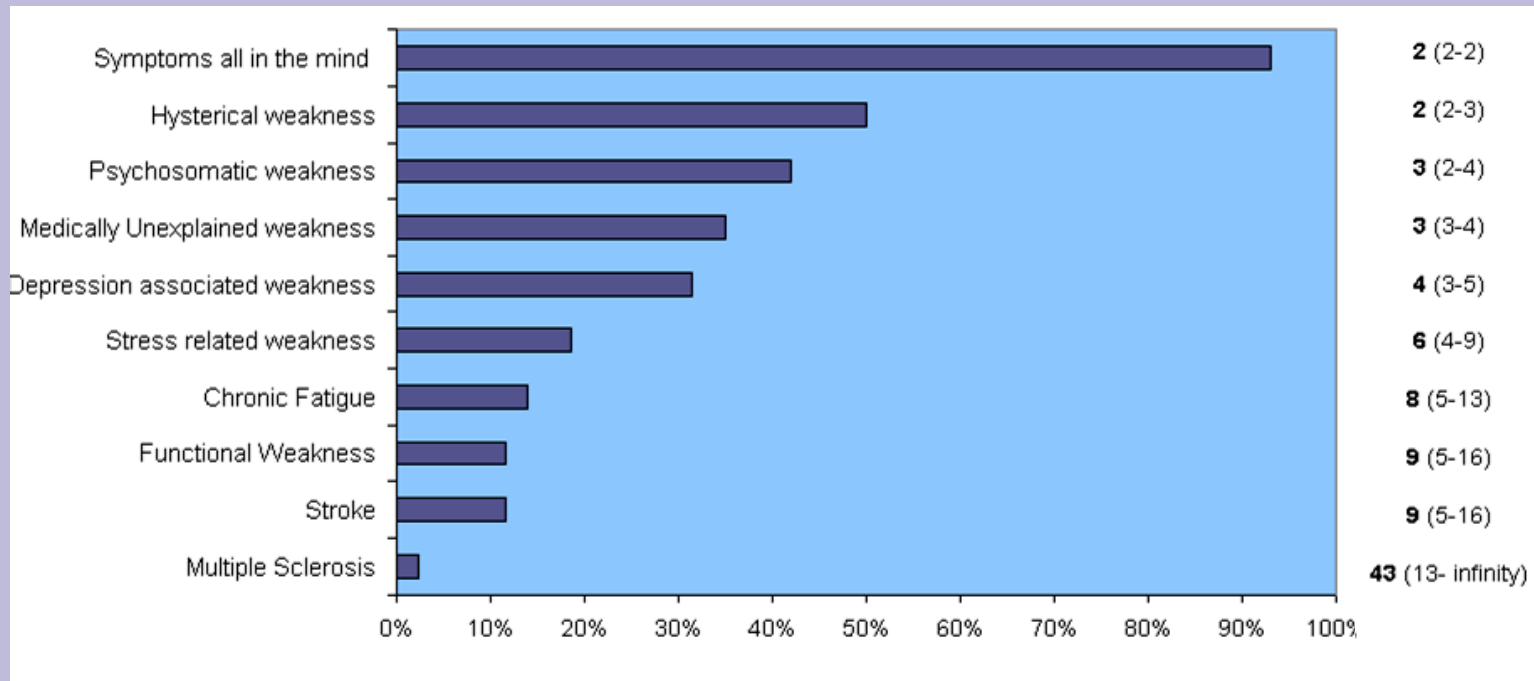
Recente inzichten in de rol van centrale pijnverwerking, het stress-systeem en het immuunsysteem, verlenen aan onverklaarde klachten steeds meer een biologische basis.

De term “somatisch onverklaard” is in de gebruikelijke betekenis vooralsnog wel te handhaven maar er is toenemend reden voor een andere formulering.

Tot slot: praktische toepassing?

De “number needed to offend”: Welke verklaring suggereert simulatie, inbeelding of aanstellerij?

Uitleg en voorlichting

In de praktijk behoefte aan verklaringen die goed aansluiten bij de concreet ervaren klachten en beleving van de patiënt.

- meerdere strategieën
- ook biologische modellen soms bruikbaar
 - overbelaste regelmechanismen
 - overprikkeld zenuwstelsel
 - overgevoelig pijnsysteem

Dank voor uw aandacht